

על דא ועל דא

בשנת 1916 בעיצומה של מלחמת העולם הראשונה, התגבשה סביב בית הקפה 'וולטיר' בציריך חבורה של אומנים צעירים, פליטי מלחמה מארצות שונות, שכינו עצמם בשם התינוקי 'דאָדא'. אומנים אלו חתרו תחת מוסד האומנות, לעגו לערכי החברה הבורגנית ומחו כנגד החשיבה הרציונאלית. הדאדאיסטים שילבו באופן ניהיליסטי ונלעג, טכניקות אומנותיות שונות שאפיינו את ראשיתה של המאה העשרים, כמו אמנות מופשטת, קוביזם, ואקספרסיוניזם. בשונה מתנועות מחאה אחרות לא הציעו חברי הדאדא 'פתרון למצב', ותחת זה הציגו חזון אוטופי של עולם אקראי, תמים, ללא סדר והגיון או רוע מחושב. מאחר ש"דאדאיסט אמיתי הוא גם נגד דאדא" ומתוך אבחנה כי "הדאדא תישאר בחיים רק אם תיעלם", חיסלה התנועה את עצמה בשנת 1922, בטקס אשכבה מסודר.

במקביל לדאדאיזם באירופה, התפתחה אומנות אָנֶנְדֶּד בניו יורק, אשר התבלטה במיוחד בפיתוח טכניקת ה'רֶדִי מִייד'. בטכניקה זו מוצבים אובייקטים רגילים מחיי היום יום, כמו מגהץ גלגל אופניים או מתלה כובעים, בהקשר מסוים, המעניק להם ביטוי אומנותי הנובע מהרעיון הקונספטואלי ולא ממלאכת היצירה (ודי אם נזכיר את 'המזרקה' - יצירתו המפורסמת של דושאן).

יוצאי הדאדא הצרפתיים הפכו לחלוצי הסוריאליזם. באומנות הסוריאליסטית, נכרכו ערכים של אהבה חירות ושירה, בעולם המופלא והלא ידוע של החלום וההזיה. הסוריאליסטים פיתחו את טכניקת הכתיבה האוטומטית, בה מתנתק האמן מכל השפעה חיצונית, מוסרית ואסתטית, לשם ביטוי לא מבוקר של עולמו הפנימי. זרם אומנותי זה הושפע כמובן מהפסיכואנליזה של פרויד, אך גם מאידיאולוגיות חברתיות מהפכניות, כמו זו של קרל מרקס. בניגוד לדאדאיזם, הפך הסוריאליזם לזרם אמנותי ממוסד, אשר בין יוצריו נמנו ציירים מפורסמים כמו רנה מגריט, סאלבדור דאלי ופאבלו פיקסו.

על אף שעצם הצגת עבודות דאדא בחלל מוזיאוני הינה אקט אנטי-דאדאיסטי מובהק, זכורה לי לטובה התערוכה 'דאדא וסוריאליזם' שהוצגה במוזיאון ישראל לפני כעשור. כעת, ניתן להתרשם מאמנות זו מבלי להרחיק צפונה, בעקבות פתיחתה של התערוכה **דאדא וסוריאליזם**, שאצר פרופ' חיים פינקלשטיין באוניברסיטת בן-גוריון. התערוכה כוללת תדפיסים מקוריים מאוסף ארתורו שוורץ: תיקי עבודות, ספרי אמן, עיטורים לספרי שירה במהדורות מוגבלות, ורישומים קולאז'ים. בתערוכה מוצגים עבודות של פוטוריסטים, דאדאיסטים, אמני המופשט, ואמנים סוריאליסטיים, לצד עבודות אוונגארד מהתקופה שלאחר מלחמת העולם השנייה, ששורשיהן נעוצים בתחילת המאה.

למרות חסרונן הברור של עבודות פלסטיות, ועל אף סכנת הקלישאתיות האורבת לפתחה של אומנות מסוג זה, התערוכה די מעניינת. נזכיר בקוצר רוח את התצריבים הקריקטוריסטים של מאטה, המבטאים בהומור שחור ובחזות גולמית ילדותית את רשמי מלחמת העולם השנייה ופשעי הנאצים. את תצריבי 'ראש דאדא' הגיאומטריים של מרט אופנהיים, ואת התחריטים היבשים הצבועים של טוין. מומלצת במיוחד סדרת הדפסי האבן העזים 'על מוצא המינים דרך בחירה אירציונאלית' של מאן ריי, וכן ההוראות להרכבה עצמית של 63 קולבים, התלויים אחד על השני על פי סדרה מתמטית. אהבתי גם את לוחות התצריב 'גבירות וגנרלים' של אנריקו באז', המזכירים תמונות גרוטסקיות מסרטיו של פליני. בשנתיים הקרובות יוצגו חלקים נוספים של אוסף שוורץ בגלריית האוניברסיטה: עבודות מודרניות ופופ-ארט, אמנים סימבוליסטים, ותערוכה המוקדשת למאן ריי ומרסל דושאן.

התערוכה מוצגת בכניסה לספריה. שעות פתיחה: א-ה 8:30-19:45, ו' 8:30-12:45. הכניסה חופשית.